

УКРАЇНА – МОЯ БАТЬКІВЩИНА

ПРОГРАМА

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

МАНДРИВЕЦЬ

Олена Каплуновська
Ірина Кичата
Юлія Палець

“УКРАЇНА – МОЯ БАТЬКІВЩИНА”

Парціальна програма
національно-патріотичного виховання дітей
дошкільного віку

за науковою редакцією О. Д. Рейпольської

*Схвалено для використання
в дошкільних навчальних закладах*

Тернопіль
“Мандрівець”
2016

УДК 373.2
ББК 74.100

К20

Схвалено для використання в дошкільних навчальних закладах комісією з дошкільної педагогіки та психології Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (лист ІМЗО від 25.03.2016 р. № 2.1/12-Г-85)

Рецензенти:

Л. І. Зайцева – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Інституту соціально-педагогічної та корекційної освіти Бердянського державного педагогічного університету;

І. І. Кісельова – вихователь-методист дошкільного навчального закладу “Ясла-садок № 5” м. Вільнянськ Запорізької області.

Каплуновська О.

К20 “Україна – моя Батьківщина”. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / О. М. Каплуновська, І. І. Кичата, Ю. М. Палець; за наук. ред. О. Д. Рейпольської. — Тернопіль : Мандрівець, 2016. — 72 с.

ISBN 978-966-634-938-8

Парціальна програма “Україна – моя Батьківщина” розроблена на виконання Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 і Плану заходів Міністерства освіти і науки України щодо її реалізації. Зміст програми відповідає вимогам Базового компонента дошкільної освіти, чинних програм розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного віку. У посібнику розкрито особливості національно-патріотичного виховання, основні напрями, завдання та зміст роботи з дітьми п'ятого і шостого років життя, форми методичної роботи з педагогами, поради батькам.

Для педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів, студентів, батьків вихованців.

УДК 373.2
ББК 74.100

Всі права застережені
All rights reserved
ISBN 978-966-634-938-8

© О. Каплуновська, І. Кичата,
Ю. Палець, 2016
© ТОВ “Мандрівець”, 2016

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Особливості національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку	14
Урахування вікових особливостей дітей в організації системи національно-патріотичного виховання	14
Основні напрями та зміст освітньої роботи педагога з реалізації національно-патріотичного виховання ...	16
Розділ 2. Завдання і зміст освітньої роботи з дітьми п'ятого року життя	20
Завдання освітньої роботи з дітьми	20
Зміст освітньої роботи	23
Показники компетенції	31
Розділ 3. Завдання і зміст освітньої роботи з дітьми шостого року життя	32
Завдання освітньої роботи з дітьми	32
Зміст освітньої роботи	36
Показники компетенції	55
Розділ 4. Форми методичної роботи з педагогами з питань національно-патріотичного виховання	57
Перспективне планування роботи з педагогами ДНЗ ..	57
Схема тематичної перевірки національно-патріотичного виховання	58
Розділ 5. Сімейне середовище як основа виховання громадянина-патріота України	59
Роль сім'ї у національно-патріотичному вихованні дітей дошкільного віку	59
Поради батькам	61
Джерела	66

ВСТУП

Розбудова незалежної Української держави пов'язана з формуванням громадянського суспільства, ключовою фігурою в якому має стати високоосвічена, культурна особистість, здатна усвідомлювати себе громадянином демократичної, правової країни зі своїми правами й обов'язками.

З досвіду розвитку суспільства відомо, що в унітарних державах, а саме такою, згідно з Конституцією, є Україна, однією з найпотужніших сил у її становленні є національна самосвідомість громадян. Національно свідомі люди є патріотами своєї Батьківщини, які цікавляться її сучасним та майбутнім, вони готові брати активну участь у її розбудові, поступаючись особистими інтересами.

Саме тому вони мають усе робити для того, щоб підвищувати рівень національної самосвідомості населення, найперше це стосується молодого покоління – майбутнього нашої держави. Вирішальну роль у цьому повинні відігравати дошкільні навчальні заклади як перша ланка в системі неперервної освіти в Україні. Отож потрібно забезпечити педагогів дошкільної галузі методичним інструментарієм щодо виховання національної самосвідомості у дітей середнього та старшого дошкільного віку, спираючись на відповідні наукові засади.

Численні спостереження за організацією освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах із питань національно-патріотичного виховання доводять важливість громадянської позиції самого педагога, який безпосередньо керує діяльністю дітей та залучає їх до пізнання нашої країни, виховання любові до неї, гордості за належність до українського народу. Найбільшою помилкою є формальний підхід до розуміння і запровадження змісту патріотичного виховання дошкільників. Дехто з педагогів створює гарні музеї українського мистецтва, однак недостатньо залучає дошкільників до поповнення експонатів, їх розміщення, замало мотивує дітей до їх відвідування, чітко регламентує

перебування дітей у часі та обмежує їхню практичну діяльність у музеї. Дехто віддає перевагу таким важливим чинникам, як сприймання і тлумачення Герба, Прапора, Гімну України. Попри актуальність дій тих і тих, треба акцентувати увагу на якісних позиціях національно-патріотичного виховання: любові до рідної землі, гордості за належність до українського народу, формуванні національної свідомості, гідності тощо.

Окрім того, музейні експонати зазвичай збирають і вибирають дорослі, розміщують їх у визначеному ними порядку, і, на жаль, особистісного значення для дітей не мають. Інші віддають перевагу зовнішнім чинникам, таким як розучування та спів Гімну України, прикрашання жовто-блакитними стрічками особистих речей, проте залишають поза увагою та виховною роботою глибинне – сутність національно-патріотичного виховання. Однак лише справжній патріотизм близького дорослого допоможе дитині зовнішні вияви патріотизму перетворити у внутрішнє глибоке почуття патріотизму.

Нечітке формулювання завдань щодо ознайомлення дошкільників з українською культурою, формальна їх реалізація призводить до фрагментарних уявлень випускників дитячого садка про культуру свого народу. При цьому абсолютно недостатньо визначеними залишаються засоби і методи вирішення цих завдань, і на практиці, як правило, їх розв'язували формально.

Освітня робота з національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку має бути спрямована на формування ціннісного ставлення особистості до свого народу, Батьківщини, держави, нації, а також на національну свідомість і гідність.

У сучасних умовах розвитку нашої держави вкрай важливим є усвідомлення педагогом потреби в інтеграції дітей у сучасне суспільство, засвоєнні ними системи загальнолюдських цінностей, побудови ціннісного ставлення до світу, до себе та інших, формування повноцінної,

національно-свідомої особистості – майбутнього громадянина України.

На думку українських науковців І. Беха та К. Чорної, патріотизм – це любов до Батьківщини, українського народу, турбота про її та своє благо, сприяння становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність, служити, захищати її, розділити свою долю з її долею [2].

Патріотизм – складне і багатогранне поняття, один із найважливіших компонентів індивідуального та суспільного способу життя.

На особистісному рівні патріотизм є пріоритетною стійкою характеристикою людини, що виявляється у її свідомості, моральних ідеалах та цінностях, у реальній поведінці та вчинках. Це звичайний моральний стан життя людини. Він виявляється не лише в незвичайних ситуаціях, а й у повсякденному виконанні своєї роботи, яка приносить користь і людині, і суспільству. Отже, суб'єктом – носієм патріотизму – є сама людина. Завдяки її творчій праці, любові, відданості розвивається почуття патріотизму.

Проблема виховання патріотизму надзвичайно багатоаспектна через свою інтегративну функцію, тому однаково значуща для всіх ланок освіти, починаючи з дошкільної. Патріотичні почуття не з'являються самі по собі, це результат довготривалого виховного впливу на людину. Національно-патріотичне виховання дітей – дуже складний за своїм характером процес, який потребує озброєння педагогів дошкільної галузі відповідним методичним інструментарієм і усвідомлення ними потреби та важливості такої роботи саме з дітьми середнього та старшого дошкільного віку.

Концептуальні положення програми ґрунтуються на ключових засадах педагогічної науки й практики щодо важливості дошкільного віку у вихованні особистості, закладанні основ фізичного, психічного, інтелектуального розвитку, здобутті базових знань, умінь і навичок. Освітній процес має

враховувати психологічну природу становлення патріотизму, його складники, форми вияву, механізми впливу на дітей, поєднувати у собі пізнавальні й виховні завдання.

Шляхи національно-патріотичного виховання дошкільників у сучасних умовах мають проходити через збагачення їхнього світогляду певними знаннями, формування уявлення про суспільні явища і події у світлі загальновизнаних тлумачень, накопичення соціального досвіду життя у найближчому оточенні (сім'ї, вулиці, місті (селі, селищі)), через залучення до його культури, родинних традицій, виховання любові до Батьківщини і рідного дому.

Нормативно-правові документи, що регламентують діяльність сучасного дошкільного навчального закладу, наголошують на важливості та потребі здійснення патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Так, *Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки*, *Концепція громадянської освіти*, *Закон України “Про дошкільну освіту”* серед головних завдань визначають формування національно свідомого громадянина, патріота, тобто людини, якій притаманні особисті якості й риси характеру, світогляд та спосіб мислення, почуття, вчинки і поведінка, спрямовані на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні.

Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затвердженій наказом Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641, окреслено завдання з формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо народу, готовності до виконання громадянського й конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Для підвищення якості дошкільної освіти, забезпечення її сталого інноваційного розвитку педагогічним колективам дошкільних навчальних закладів рекомендується спрямовувати свою діяльність на

національно-патріотичне виховання у контексті розвитку духовного потенціалу особистості дитини дошкільного віку.

Метою Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки визначено пріоритети та основні напрями національно-патріотичного виховання дітей та молоді, а саме: впровадження навчальних дисциплін духовно-морального спрямування як основи формування особистості та підґрунтя для національно-патріотичного виховання; формування єдиних стандартів діяльності у сфері національно-патріотичного виховання та інструментів їх впровадження.

Планом заходів щодо національно-патріотичного виховання молоді на 2016 рік, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 р. № 1400-р, передбачено вдосконалення нормативно-правової бази у сфері національно-патріотичного виховання.

Програмою патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, розробленою д-ром психол. наук І. Бехом та канд. пед. наук К. Чорною, окреслено мету, яка полягає у визначенні сучасних теоретичних засад патріотичного виховання (мети, завдань, принципів, основних напрямів, змісту, технологій) та надано можливість навчальним закладам різних типів, управлінням освіти різних рівнів для розробки системи заходів патріотичного виховання, що відповідають культурологічним орієнтаціям, етнічним особливостям, специфіці, профілю й типу організації розробника і є актуальними в конкретних соціально-економічних умовах регіону.

Зміст *Базового компонента дошкільної освіти та чинних освітніх програм* стверджує та передбачає організацію системної і планомірної роботи з національно-патріотичного виховання дітей уже з молодшого віку, що спрямована на виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мов, національних цінностей українського народу.

Отже, національно-патріотичне виховання – це не лише виховання почуття любові, а й відчуття належності до своєї Батьківщини, з її історією, географією, мовами й культурами, етносами і ментальністю. Патріотизм вимагає глибинного переживання; викликаний лише зовнішніми чинниками, він може набути хибного спрямування, стати поверховим. Патріотичні почуття, як і все моральне, дуже делікатні та ніжні почуття, позбавлені усілякої фальші, неправди і нещирості, не витримують тиску, вони потребують свободи. Зовнішні чинники негативно впливають на них. Патріотизм є почуттям, яке неможливо демонструвати, а потрібно підтверджувати особистими вчинками та практичними діями.

Мета програми – виховання національно-патріотичної особистості дитини в дошкільному віці; забезпечення освітнього процесу відповідними інформацією, змістом, методичними складниками, практичними порадами.

Завдання програми:

- ознайомлення з історією рідного краю, життям і побутом народу України;
- виховання любові до рідного краю (до рідного дому, сім'ї, дитячого садка, міста);
- формування духовно-моральних узаємин між людьми;
- виховання пошани та любові до культурного спадку свого народу та сучасного мистецтва;
- формування толерантного ставлення до представників інших народів, культур і традицій, до однолітків, батьків, сусідів, інших людей;
- культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;
- формування мовленнєвої культури.

Програма побудована за такими принципами:

- *принцип національної спрямованості*, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, свого народу, шанобливе

ставлення до його культури; повагу, толерантність до культур усіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися належністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави;

- *принцип системності*, який передбачає таку побудову освітньої роботи з національно-патріотичного виховання, за якої кожен виховний захід є природним і логічним продовженням попередньої роботи, закріплює і розвиває досягнуте, підносить виховання і розвиток на вищий рівень;
- *принцип науковості змісту* національно-патріотичного виховання, який передбачає розкриття дітям об'єктивної наукової картини світу, закономірностей розвитку українського суспільства, культури рідного народу, надання достовірних базових знань;
- *принцип доступності, врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей* означає, що національно-патріотичне виховання має враховувати рівень вікових можливостей дітей 5–6 років, не створювати їм інтелектуальних, фізичних і моральних перевантажень;
- *принцип наочності* передбачає використання наочності не лише як засобу ілюстрування, а й як джерела інформації, що містить у собі загальне й одиничне, особливе й індивідуальне; така робота з наочністю загострює увагу, розвиває аналітичне мислення;
- *принцип міцності, усвідомленості і дієвості результатів навчання, виховання і розвитку*, що вимагає забезпечення єдності освітнього, виховного, розвивального ефекту педагогічного процесу щодо національно-патріотичного виховання, без чого неможливі стійкі моральні переконання, розвинуті навички навчально-пізнавальної діяльності, суспільно значуща поведінка тощо; він передбачає потребу усвідомлення здобутих знань, орієнтує на формування дієвих знань, умінь, навичок і способів поведінки;

- *принцип самоактивності і саморегуляції*, який сприяє розвитку у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень. Поступово виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію у діях та вчинках;
- *принцип культуровідповідності*, що передбачає органічну єдність патріотичного виховання з історією та культурою народу, його мовою, народними традиціями та звичаями, які забезпечують духовну єдність, наступність і спадкоємність поколінь;
- *принцип полікультурності* передбачає інтегрованість української культури у європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування у дітей відкритості, толерантного ставлення до відмінних від національних ідей, цінностей, до культури, мистецтва, вірувань інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне у різних культурах, сприймати українську культуру як невід'ємний складник загальнолюдської культури;
- *принцип соціальної відповідності* зумовлює потребу узгодженості змісту і методів національно-патріотичного виховання реальній соціальній ситуації, в якій організовується освітній процес. Завдання національно-патріотичного виховання зорієнтовані на реальні соціально-економічні умови і передбачають виховання у дітей готовності до ефективного розв'язання життєвих проблем;
- *принцип колективного характеру національно-патріотичного виховання*, який зобов'язує до послідовного поєднання масових, колективних, групових та індивідуальних форм діяльності як дітей, так і дорослих, де колективні форми у поєднанні з груповими й індивідуальними дають змогу одночасно впливати на колектив дітей і на кожну дитину зокрема.

Програма структурована за п'ятьма складниками, містить список джерел.

Перший складник – *інформативного характеру* – розділ “Особливості національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку”. В ньому наголошено на специфіці, розкрито шляхи і засоби патріотичного виховання, доведено думку про те, що процес соціалізації може бути чинником національно-патріотичного виховання.

Другий і третій складники – *змістового характеру*.

Другий складник – розділ “Завдання і зміст освітньої роботи з дітьми п'ятого року життя” – містить характеристики завдань освітньої роботи з дітьми, її зміст та показники компетенції дитини середнього дошкільного віку.

Третій складник – розділ “Завдання і зміст освітньої роботи з дітьми шостого року життя” – включає характеристики завдань освітньої роботи з дітьми, її зміст та показники компетенції дитини старшого дошкільного віку.

Четвертий і п'ятий складники – *методичного спрямування*. Вони включають “Форми методичної роботи з педагогами з питань національно-патріотичного виховання” та “Сімейне середовище як основа виховання громадянина-патріота України”. У розділі “Форми методичної роботи з педагогами з питань національно-патріотичного виховання” розкрито їхні особливості та подано перспективне планування роботи з педагогами ДНЗ, а також основні напрями та зміст роботи педагога з реалізації національно-патріотичного виховання, схему тематичної перевірки національно-патріотичного виховання. В останньому складнику розкрито роль сім'ї у національно-патріотичному вихованні дітей дошкільного віку, а також подано поради батькам.

Реалізація програми передбачає дотримання таких основних вимог: організація та запровадження різних видів діяльності, що логічно пов'язані між собою; використання різних форм організації дітей (колективні, групові та індивідуальні).

Формами реалізації програмових завдань є *організована навчально-пізнавальна діяльність* (спеціально організовані заняття) та *повсякденне життя* (виховні дитячі соціально значущі заходи, що їх організовують за активної участі як дітей, так і дорослих).

Програма розрахована на організацію освітньої роботи з дітьми середнього та старшого дошкільного віку. Завдання і зміст доцільно реалізувати як підгрупами, фронтально за участю дітей і педагога, так і з широким залученням до колективних справ батьківської громадськості.

Завдання і зміст програми природно й органічно інтегруються в цілісний освітній процес, а їх реалізація дасть змогу кожній дитині змалку ввібрати в себе культурну спадщину свого народу, пишатися історією, людьми своєї Батьківщини, знати її визначні пам'ятки, любити і берегти рідну природу, прагнути діяти на користь людям.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УРАХУВАННЯ ВІКОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІТЕЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Важливим для національно-патріотичного виховання є правильне визначення вікового етапу, на якому стає можливим активне формування у дітей патріотичних почуттів. Так, у 3–4 роки у дітей починає формуватися ставлення до національної символіки. Для дітей 5-го року життя національний фактор не є вирішальним, бо багатоетнічне найближче оточення входить до життя дитини через звучання іншої мови, колорит національних мелодій, розмаїття імен.

Найсприятливішим для початку цілеспрямованого та систематичного національно-патріотичного виховання є середній дошкільний вік, коли особливо активізується інтерес дитини до соціального світу, суспільних явищ тощо. В дітей п'ятого року життя починають формуватися почуття, що виражають ставлення до людей і явищ навколишньої дійсності, до взаємин між людьми, до предметів, що оточують, формуються власні враження, в результаті чого малюк визначає, що йому подобається. Діти легко сприймають та засвоюють колядки, щедрівки, віншування, гаївки, веснянки, а також народні рухливі ігри, залюбки грають у народні ігри з простим сюжетом, виконують різні ролі, водять хорооди. Зростає емоційна чутливість, зацікавленість до розповідей дорослих про звичаї і традиції рідного краю, бажання наслідувати їх. У процесі жвавої участі у підготовці та організації народних свят діти можуть не лише наслідувати дорослого, а й виявляти елементарну творчість.

На 6-му році життя в дітей виникають реальні можливості для опосередкованого засвоєння знань, що виходять за

межі їхнього життєвого досвіду і безпосереднього сприймання, а також ті, які віддалені у часі. Це створює сприятливі умови для ознайомлення дітей з історією рідного краю, його людьми, специфікою праці та побуту, особливостями мови та культури. Діти цього віку можуть виокремлювати особисті цінності, емоційно їх освоювати, що закріплюється в діяльності, поведінці та міжособистісних взаєминах. У старших дошкільників з'являється вже дистанція соціальних зв'язків в оцінюванні норм поведінки дітей і дорослих. У цих дітей розвивається певна орієнтація на соціум, вміння на відповідному рівні розуміти й оцінювати суспільні відносини. Шестирічна дитина починає розуміти важливість суспільно значущих справ. У цей час формується певне розуміння й оцінка соціальних явищ, орієнтація на оцінне ставлення дорослого крізь призму конкретної діяльності. За всіх індивідуально-варіативних особливостей розвитку саме цей вік вирізняється найбільшою динамічністю процесу становлення ціннісних орієнтацій.

Процес розширення уявлень про довкілля, розвиток уяви і пам'яті, активізація розумової діяльності дітей сприяють оволодінню елементарними навичками мисленнєвих операцій, що своєю чергою дає дітям змогу засвоювати складнішу інформацію. У старших дошкільників під час засвоєння знань про об'єкти та явища навколишнього світу виникає бажання порівнювати, оцінювати бачене й відповідно відображати, наслідуючи побачене. У цей період у них переважає емоційне сприймання. Цьому сприяють розвиток сенсомоторики – узгодженості в роботі очей і рук, чуттєвий досвід, уміння виокремлювати головне та узагальнювати характерні особливості.

Отже, середній і старший дошкільний вік – найсприятливіший для закладання фундаментальних світоглядних понять, моральних цінностей, переконань у свідомості дитини, організації національно-патріотичного виховання.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ЗМІСТ ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ ПЕДАГОГА З РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Зміст програми поєднано у тематичні блоки та реалізується в такій послідовності: ознайомлення з найближчим оточенням (сім'я, будинок, дитячий садок, рідне місто (село), природа рідного краю), своїм родом та культурою рідного народу; порівняння своєї культури з культурами інших народів; розвиток культури міжнаціонального спілкування; інтеграція до світової й національної культур. Спосіб реалізації можливий через різні форми організації дитячої життєдіяльності в організованій навчально-пізнавальній діяльності та у повсякденні. Програма рекомендує тематику занять, а кількість, календарний термін їх проведення кожен педагог може визначати самостійно, форми роботи у повсякденні рекомендовано як орієнтовні базові, які можуть бути доповнені, уточнені й замінені за потреби.

Етапи роботи над кожною темою такі: *організаційний* – спрямований на формування у дітей пізнавального інтересу, пов'язаного з новими знаннями (діти вчать розповідати про свої інтереси, передавати свій настрій, розуміти бажання і потреби інших дітей); *практичний* – діти застосовують на практиці раніше отримані знання та вміння, набувають нових; *підсумковий* – метою є осмислення дітьми отриманих знань і вмінь, тобто усвідомлення ними можливості використання набутих знань і вмінь у різних ситуаціях.

Такий підхід забезпечить розкриття всіх складників національно-патріотичного виховання, накопичення дітьми досвіду емоційного сприймання та осмислення певних особистісних явищ, добір та застосування відповідних методів і прийомів, врахування умов, у яких живуть діти.

На спеціально організованих заняттях (заняття-екскурсія, заняття-бесіда, заняття-гра) діти набувають знань про рідний край, події, що відбуваються в країні. Надання дітям знань про історію України, про рідний край, про особливості природи, державного устрою, видатних діячів, які прославили Батьківщину, про народознавчі традиції ілюструють

прикладом з діяльності близьких їм дорослих. Батьків залучають до оцінки суспільних явищ, спільної участі з дітьми у громадських справах.

Пізнавальну активність та емоційне навантаження, формування визначеного ставлення до суспільного життя, виховання національно-патріотичних почуттів дітей забезпечить запровадження чотирикомпонентної структури сучасного заняття, яке запропонувала д-р пед. наук, професор К. Крутій.

Перша частина – заохочення дітей до сприймання відповідної пізнавальної інформації. *Друга* – подання нового пізнавального матеріалу, демонстрація та показ яскравих прикладів з життя українського народу чи держави. Щоб знання знайшли відображення у вчинках, їх треба багаторазово закріпити в різноманітних життєвих ситуаціях, які близькі та зрозумілі дітям. *Третя частина* саме і передбачає активне відтворення у практичних діях отриманої інформації. *Четверта частина* підсумовує все, що було отримано дітьми, та налаштовує на подальшу діяльність.

Під час проведення кожного заняття діяльність педагога спрямована на: створення позитивної пізнавальної мотивації у дітей; організацію уваги; активізацію мовленнєвого досвіду і збагачення словникового запасу дошкільнят; формування способів оцінки дитиною власної діяльності.

Спеціально організовані заняття *проводять фронтально*: з дітьми середнього дошкільного віку двічі на місяць тривалістю 20–25 хвилин, з дітьми старшого дошкільного віку 4 рази на місяць тривалістю 25–30 хвилин.

Знання та уявлення закріплюють, уточнюють на інших заняттях і в повсякденному житті дітей у процесі організації та проведення виховних дитячих соціально значущих заходів, серед яких можуть бути: *власне діяльність дітей*, тобто різноманітні види художньо-творчої діяльності, розміщення предметів, експонатів, поробок у музеї групи, дитячого садка; *спільна пошукова діяльність із педагогом та родиною*, тобто укладання схем, маршрутів, проєктів; *експериментальна, дослідницька діяльність*, тобто досліди,

спостереження, опитування, анкетування; *організація соціально значущих справ*, а саме: шефська робота “Допоможи літнім людям”, “Допоможи малюкам”; колективні творчі справи, які спрямовані на поліпшення спільного життя та дозволяють кожному брати безпосередню участь у виборі, розробленні, проведенні та аналізі колективних справ; епізодичне залучення дітей старшого дошкільного віку до участі у волонтерських соціально значущих проектах (“Допоможи ветеранові”, “Допоможи захисникові України”, “Милосердя” тощо), долучення до благодійних ініціатив близьких дорослих (виготовлення листівок, подарунків до свят для бійців АТО); *краєзнавчо-туристична діяльність* (походи, екскурсії, проектування подальших маршрутів мікрорайоном та містом, моделювання результатів у вигляді орієнтовних карт, системного павутиння, дитячих книжок).

Серед методів і форм національно-патріотичного виховання пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини і сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. Реалізацію програмових завдань забезпечать *застосування таких методів національно-патріотичного виховання:*

- організоване спостереження за навколишньою дійсністю, вміло поєднане з читанням художніх творів, слуханням музики, малюванням, розгляданням репродукцій картин;
- систематичне проведення екскурсій до найвидатніших місць рідного краю, відвідування музеїв, виставкових зал;
- співбесіда із застосуванням методичних прийомів (запитання, порівняння, індивідуальні завдання, звернення до досвіду дітей);
- безпосередня участь дітей у благоустрої довкілля та охороні природи;
- залучення дітей до участі в народних традиційних святах;

- широке використання фольклору в усіх його жанрах (казки, загадки, прислів'я, приказки, міфи, легенди), народної пісенної творчості (колискові, народні пісні й танці, хороводні ігри);
- ознайомлення дітей із народним декоративно-ужитковим мистецтвом, побутом, одягом.

Реалізація програми передбачає *створення* у дошкільному навчальному закладі відповідного *розвивального середовища*.

Організацію ігрової, пізнавально-дослідницької, комунікативної, продуктивної діяльності спроможна вирішити робота дітей у міні-музеї, де педагог забезпечить створення системи інтересів, зокрема вибір цікавих та значущих для дитини тем. Модель музейно-освітнього середовища передбачає застосування як художніх, так і соціально-середовищних, діяльнісних засобів.

Художні засоби – це фотокартки, фотоальбоми, листівки, репродукції та оригінали картин, художня література, добірки музичних творів (фольклорних, українських композиторів-класиків, сучасних українських композиторів), діафільми, відеорепортажі про місто, країну та природу рідного краю.

Соціально-середовищні засоби – охоплюють сімейне середовище (звичаї, традиції, колекції домашнього музею); середовище міні-музею групи ДНЗ (українські національні та державні символи; український посуд; запорізьке козацтво; українська вишивка; українська народна іграшка; репродукції картин художників України; літературна спадщина Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка В. Сухомлинського), національні куточки у групах, екологічна стежина (українське подвір'я, город, вишневий садок тощо), художня та пізнавальна література; іграшки та декорації для театралізацій, українське вбрання.

РОЗДІЛ 2

ЗАВДАННЯ І ЗМІСТ ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ

ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ

- *Розширювати знання про сім'ю, рід; учити розповідати про сім'ю за родинними світлинами; продовжувати ознайомлювати дітей із формами звертання в українській родині: до старших звертаються на “Ви”, це підкреслює пошану до людей; формувати вміння підтримувати щирі, доброзичливі родинні стосунки; підводити до розуміння того, що старша дитина в сім'ї має піклуватися про молодших братиків і сестричок;*
- *залучати дітей до участі у колективних заходах із поліпшення благоустрою дитячого садка;*
- *ознайомлювати дітей на елементарному рівні з їхніми правами та обов'язками, підкріплювати бажання дотримувати їх у своєму житті;*
- *ознайомлювати дітей з архітектурними пам'ятками рідного міста (села), його вулицями, будовами;*
- *розповідати про заснування столиці України – міста Київ; дати дітям елементарні знання про місто Київ, головну вулицю Хрещатик, про видатні місця: майдан Незалежності, Ботанічний сад, Андріївський узвіз; дати дітям елементарні знання з історії виникнення Запорізької Січі, особливості життя і боротьби запорізьких козаків; виховувати почуття гордості та пошани до народних оборонців рідної сторони; розвивати світогляд дитини-українця, пишатися своїми предками, їх славою, хоробрістю, бойовими подвигами;*
- *систематизувати знання дітей про тваринний і рослинний світ України, вчити любити й оберігати природу рідного краю;*
- *ознайомлювати дітей з життєвим і творчим шляхом Тараса Шевченка, Лесі Українки;*

- *формувати уявлення дітей про традиції, обряди та звичай України* (Різдво – свята вечерея в родині, сімейні традиції частування, колядування; вивчення з дітьми колядок, щедрівок; Великдень – традиції освячення паски, великоднього кошика, розфарбовування писанок, крашанок, великодні ігри; день Святого Миколая – написання листів Святому Миколаєві); ознайомити дітей зі звичаями, що супроводжують збирання врожаю, українськими стравами; виховувати повагу до сільської праці; дати елементарні знання про те, що в Україні живуть люди різних національностей, у них є своя мова, культура; стимулювати дітей до вияву своєї належності до народу, етносу через читання віршів, співи, таночки;
- *давати дітям уявлення про українську садибу*: хату, подвір'я, садок, квітник, криницю, огорожу, стайню (використовувати назви, характерні для регіону); ознайомлювати з рослинами-оберегами на українському подвір'ї (калина – символ вірності, нескореності; верба – символ рідної домівки; чорнобривці, мальва, ружа, червона рута – символи материнства, любові, ніжності); розширювати знання про інтер'єр хати та кухні в Україні: піч, посуд (макітра, тарелі, горщики, качалка тощо), світлиця – меблі: скриня, колиска, стіл, лава, ослін; розповідати про використання предметів національного декоративно-ужиткового мистецтва (рушники на образах, килими, постіль, вишивані подушки); покуття – найсвятіше місце в хаті, місце для образів, образи прикрашали рушниками; поглиблювати знання дітей про український національний одяг, його зручність, декоративну мальовничість; розширювати уявлення про жіночий український костюм: вишиту сорочку, плахту, запаску, хустину (для жінок) та віночок зі стрічками (для дівчат), намисто тощо; чоловіче українське вбрання: сорочка-вишиванка, штани (шаровари), шапка, жупан; ознайомлювати дітей із предметами народного

декоративно-ужиткового мистецтва, їх використанням у повсякденному житті; давати знання про вироби гончарів – посуд (миски, глечики, макітри, куманці) косівських, опішнянських майстрів;

- *залучати дітей до ознайомлення з основними видами українського народного мистецтва: писанкарство, стінний розпис, народний станковий живопис; залучати дітей до сприймання творів митців України (художників, скульпторів, музикантів, танцівників та інших); виховувати повагу до митців та гордість за прославлення України;*
- *залучати до слухання української дитячої музики, підкріплювати бажання долучатися до виконання українського репертуару.*

ЗМІСТ ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття) <i>Родина. Сім'я</i> формувати у дітей уявлення про родину, рідню, родинні взаємини, викликати інтерес до родинних зв'язків; продовжувати навчати дітей правильно розуміти і вживати слова з теми	Пояснення життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
<i>Моя сім'я, моя родина</i>	<i>Свята нашої родини</i> поглиблювати знання дітей про родинні свята; вчити дарувати подарунки, вітати зі святами; виховувати інтерес і повагу до родинних свят	Колективне завдання “Милосердний вчинок” (діти разом із педагогом визначають варіанти вияву милосердя до конкретної особи (хвора людина, дитина, самотня людина похилого віку), беруть безпосередню участь у здійсненні цього вчинку)
<i>Мій дитячий садок</i>	<i>Мій улюблений дитячий садок</i> закріплювати знання дітей про особливості роботи працівників дитячого садка (відповідальне виконання своїх обов'язків, чуїне і дбайливе ставлення до дітей); виховувати повагу до праці дорослих, бажання й уміння полегшити їй, вдячність дорослим	Колективний захід “Наш садочок найкращий” (педагог залучає дітей до прикрашання дитячого садочка, до висушення пропозицій щодо поліпшення благоустрою групи, коридору, майданчику, спонукає до їх виконання)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття)	Пояснення життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
Я, мої права й обов'язки	<i>Ось є Я!</i> вчити знаходити схожість та відмінність між собою та іншими людьми, виховувати повагу та любов до себе та до ближніх людей	Колективне творче завдання “Оформлення папки-презентації «Ось є Я!»” (педагог, батьки та діти разом оформлюють папку-презентацію про себе, у групі влаштовують виставку презентацій)
	<i>Мої права й обов'язки</i> дати дітям поняття про те, що кожна дитина має права, вчити усвідомлювати свої можливості під час дотримання окремих правил, прав; виховувати найкращі моральні якості й почуття	Колективне творче завдання “Укладання екрана обов'язків та прав дітей групи” (педагог разом із дітьми та батьками за допомогою ілюстрацій оформлюють стенд із зображенням прав і обов'язків дітей групи)
Рідне місто (село)	<i>Моє рідне місто (село)</i> дати дітям знання про рідне місто (село): назва міста, головні вулиці міста; виховувати любов і повагу до рідного міста	Колективна справа “Моє улюблене місто (село)” (виготовлення колективного панно, листівок про рідне місто (село))
Моя Україна	<i>Ми – діти козацького роду</i> дати дітям елементарні знання про історію виникнення Запорізької Січі, особливості життя і боротьби запорізьких козаків; виховувати почуття гордості та пошани до оборонців рідного краю;	Колективна вправа “Козацькі забави” (організація змагань за мотивами козацьких забав)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття) розвивати світогляд дитини-українця, пишатися своїми предками, їхньою славою, хоробрістю, бойовими подвигами	Повсякденне життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
<i>Моя Україна</i>	Найдорожча у світі Україна розширювати уявлення дітей про Україну (елементарні уявлення про природні багатства: гори, річки; назви міст; працю українців), виховувати любов до своєї Батьківщини, гордість за неї; поповнювати активний словник словами: Україна, Київ, столиця, Запоріжжя, Полтава, Дніпропетровськ, Харків, українці	Колективна вправа “Мандруємо Україною” (оформлення мапи України з позначенням визначних місць, які знайомі дітям)
	Київ – столиця України дати дітям елементарні знання про місто Київ, головну вулицю Хрещатик, про видагні містя: майдан Незалежності, Ботанічний сад, Андріївський узвіз; розвивати вміння уважно слухати енциклопедичну інформацію; виховувати почуття гордості за місто Київ як столицю України	Колективна вправа “Київ – столиця України” (діти разом із батьками добирають світлини Києва, педагог організовує виставку у групі, залучає дітей до розповідей “Що я знаю про Київ?”)

Тематичний зміст роботи з дітьми <i>Природа України</i>	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття) <i>Природа України</i> розширювати елементарні знання дітей про рослинний і тваринний світ України, представників Червоної книги; виховувати любов до природи та бережне ставлення до всього живого	Пояснення життя (виховні дитячі соціально значущі заходи) Колективне завдання “Що я бачив?” (розповідь дітей про об’єкти природи, які розміщені безпосередньо або діти спостерігали під час подорожей із батьками, організація виставки світлин дітей у природі)
<i>Славні сини і дочки України</i>	на початковому рівні ознайомлювати дітей із творчістю великого українського поета Т. Шевченка; вчити сприймати, розуміти зміст поезії на слух, запам’ятовувати текст вірша, виразно його читати; виховувати патріотичні почуття, любов до рідної України, прагнення більше дізнатися про видатних співвітчизників	Колективний захід “Шевченко в моїй сім’ї” (збір інформації (книжок, світлин тощо) та розучування з батьками віршів Т. Шевченка)
	<i>Леса України</i> ознайомлювати дітей з елементарними відомостями про життя і творчість великої української поетеси Лесі Українки; викликати інтерес до поетичної творчості, до українського фольклору; збагачувати словник дітей образними висловлюваннями, порівняннями;	Колективний захід “Леса України в моїй сім’ї” (збір інформації (книжок, світлин тощо) та розучування разом з батьками віршів Лесі Українки)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття)	Повсякденне життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
<i>Славні сини і дочки України</i>	виховувати уважність, любов до прекрасного, до української мови	
	<i>“Ходить гарбуз по городу...”</i> ознайомлювати дітей зі звичаями, що супроводжують збирання врожаю, українськими стравами; виховувати повагу до сільської праці, інтерес до звичаїв	Колективне завдання “Роби як ми, роби краще за нас” (педагог разом із дітьми групи демонструють дітям сусідньої групи гру, навчають правил гри)
<i>Традиції народів України</i>	<i>Український народний фольклор про зиму</i> ознайомлювати дітей з дитячим фольклором у контексті зимової календарної обрядовості українців (віншуваннями, загадками, прислів'ями, щедрівками), збагачувати словник дітей	Колективне завдання “Розкажи та покажи” (діти разом із батьками розучують прислів'я та приказки про зиму, замальовують за змістом, педагог у групі влаштовує разом із дітьми читання та демонстрування малюнків)
	<i>Українські народні ігри</i> ознайомлювати дітей з обрядовими іграми українців, вивчити слова та правила гри; розвивати увагу, пам'ять, швидкість; виховувати бажання грати в народні ігри та повагу до надбань українського народу, до мови, традицій та обрядів	Колективна робота “Граймо разом” (діти разом із педагогом навчають народних ігор дітей із сусідньої групи)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття)	Пояснення життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
<i>Традиції народів України</i>	<i>Весняні ігри. Писанка</i> ознайомлювати дітей з історією виникнення українських народних свят і обрядів; дати уявлення про найбільше весняне свято українців – Великдень; виховувати шанобливе ставлення до народних традицій	Колективна робота “Фарбування яєць” (діти разом і педагогом фарбують яйця та дарують їх близьким людям)
<i>Культура України</i>	<i>Українська хата</i> ознайомлювати дітей з особливостями національного побуту та житла українського народу: подвір’я, хата; розглянути оздоблення інтер’єру кімнати; виховувати інтерес і повагу до народних традицій; формувати почуття любові до Батьківщини	Колективне завдання “Облаштуємо українське подвір’я” (залучення дітей і батьків до оформлення моделі українського подвір’я)
	<i>Український посуд</i> ознайомлювати дітей з різновидом українського народного посуду, запам’ятати його назву; закріплювати вміння дітей слухати казку та відповідати на запитання за змістом; виховувати інтерес до народної творчості	Колективне завдання “Магазин посуду” (діти разом із педагогом готують виставку сучасного та давнього традиційного посуду (предмети сучасного іграшкового та українського національного посуду))

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття)	Повсякденне життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
<i>Культура України</i>	<i>Український національний одяг</i> дати дітям елементарні уявлення про український національний одяг, віночок; пояснити, яке значення мають квіти у вінку; виховувати інтерес до предметів національного одягу, повагу до звичаїв українського народу	Колективне завдання “Одягнемосся до свята” (педагог пропонує одягнутися в національне українське вбрання (костюми ДНЗ), фотографує дітей і організовує виставку, пропонує дітям прикрасити власний повсякденний одяг елементами національного)
	<i>Рушничок</i> ознайомлювати дітей з українськими національними рушниками; підвищувати інтерес дітей до культури українського народу	Колективна робота “Виставка рушників” (педагог залучає дітей до організації виставки рушників у групі ДНЗ)
<i>Мистецтво України</i>	<i>Твори митців України</i> розвивати у дітей зацікавленість українським декоративно-ужитковим мистецтвом; формувати естетичне сприймання витворів українських майстрів (вишиванок, народних іграшок, гончарних виробів тощо); виховувати пошану до творчої праці свого народу; залучати дітей до сприймання творів митців України (художників, скульпторів, музикантів,	Колективна творча робота “Твори українських митців у мене вдома” (діти з допомогою батьків з’ясовують, чи є твори українських митців у них удома, якщо є змога демонструють їх у групі дитячого садка)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття)	Повсякденне життя (виховні дітячі соціально значущі заходи)
<i>Мистецтво України</i>	танцівників та інших); виховувати повагу до митців та гордість за прославлення України	
<i>У світі української дитячої музики, гри танцю, гри</i>	<i>Українська музика для дітей</i> ознайомлювати дітей з українською музикою, особливостями народної музики; із найвідомішими народними співаками; розвивати почуття прекрасного; виховувати гордість за здобутки української культури	Колективний творчий захід “Співаймо українські пісні” (педагог разом із батьками добирає фонотеку української дитячої музики, залучає дітей до прослуховування та співів, влаштовує концерти для дітей із сусідніх груп, батьків)

ПОКАЗНИКИ КОМПЕТЕНЦІЇ

Дитина середнього дошкільного віку:

- *має* елементарні знання про сім'ю;
- *розповідає* про сім'ю за родинними світлинами;
- *вміє* підтримувати щирі, доброзичливі родинні взаємини;
- *залучається* до участі в колективних заходах із поліпшення благоустрою дитячого садка;
- *знає* на елементарному рівні права й обов'язки, намагається дотримувати їх у своєму житті;
- на елементарному рівні *знає* про видатні місця рідного міста (села);
- *пишається* своїми предками, їхньою славою, хоробрістю, бойовими подвигами;
- *знає* про місто Київ, головну вулицю Хрещатик, про видатні місця: майдан Незалежності, Ботанічний сад, Андріївський узвіз;
- *знає і називає* окремих представників тваринного і рослинного світу України;
- *виявляє* любов та піклування про природу рідного краю;
- *впізнає* на портретах Тараса Шевченка, Лесю Українку, читає їхні вірші;
- *знає* про особливості українських традицій, обрядів і звичаїв;
- *бере* участь в організації та проведенні їх у дитячому садку та сім'ї;
- *визнає* себе носієм окремого етносу, народу;
- *знає* про особливості української культури (української оселі, народного одягу, народних ремесел);
- *виявляє* зацікавленість до українського народного мистецтва, творів митців України;
- *любить* слухати українську дитячу музику, бере участь у її виконанні.

РОЗДІЛ 3

ЗАВДАННЯ І ЗМІСТ ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ШОСТОГО РОКУ ЖИТТЯ

ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ

- *Допомагати дитині пізнавати свою сім'ю, батьків, рід, історію роду; вчити дітей шанувати своїх предків, складати родинне дерево, пам'ятати дні народження, іменини батьків та інших членів сім'ї, виявляти знаки уваги і пошани, вітаючи близьких, робити їм подарунки, виявляти турботу як одну з норм поведінки в родині; допомагати усвідомити, що брати і сестри мають допомагати одне одному, старші з них мають дбати про молодших; дати поняття про обереги української родини (батьківське та материнське благословення, рушник, вишиванка);*
- *розширювати знання дітей про дитячий садок, який відвідує дитина, привчати пишатися перевагами й досягненнями як працівників, так і вихованців; залучати дітей до участі у колективних заходах щодо поліпшення благоустрою дитячого садка;*
- *поглиблювати знання дітей про їхні права та обов'язки, сприяти усвідомленому сприйманню та дотриманню їх у своєму житті;*
- *продовжувати ознайомлювати з історією рідного міста (села), символікою, історичними пам'ятками, легендами про рідний край, професіями людей, які живуть у місті (селі);*
- *формувати уявлення про те, що Україна має давню історію (військо, рукописні книги, храми, ремесла, культура, національний одяг, національна символіка, визначні діячі, гетьмани);*
- *систематизувати знання дітей про тваринний і рослинний світ України, вчити любити та оберігати природу рідного краю;*

- *ознайомлювати дітей з видатними людьми минулого та сучасності*, які прославили Україну; виховувати інтерес до минулого рідного краю, повагу до національних героїв минулого та сучасності;
- *формувати усвідомлене ставлення дітей до свят*, традицій свого народу, залучати їх до безпосередньої участі у святах; ознайомлювати із народними традиціями дарування подарунків на Святого Миколая, розширювати знання про святкування Різдвяних свят (різдвяні сімейні традиції колядування, щедрування, посівання), розповідати, що на Йордан освячують воду, яку вважають цілющою, закріплювати знання про народні традиції на Стрітіння (освячення стрітенських свічок-громовиць, прикмети), розширювати знання дітей про підготовку до Великодніх свят: ознайомлювати із традицією освячення вербових гілочок на Вербну неділю, традиціями підготовки до Великодня (у Чистий четвер випікають паски, розписують писанки; у Великодню п'ятницю йдуть до церкви; в суботу освячують Великодній кошик); ознайомлювати із традиціями святкування Великодня (у Великодню неділю йдуть до церкви, після чого вся сім'я збирається за сніданком; найстарша особа в сім'ї всіх частує Великоднім яйцем, промовляючи привітання: "Христос воскрес!" – "Воістину воскрес!") На Великодні свята водять гаївки та проводять ігри; дати знання, що в Україні живуть люди різних національностей, у них є своя мова, культура; ознайомлювати дітей з особливостями традицій найчисельніших національних меншин в Україні (росіяни, євреї, білоруси, молдовани, болгар, греки, вірмени, роми);
- *ознайомлювати дітей зі звичаями і традиціями*, пов'язаними з будівництвом житла в Україні, оздобленням зовні та всередині, розміщенням меблів (лава, стіл, ослін, скриня, мисник, ліжка), предметами побуту; поглиблювати знання про традиції прикрашання оселі вишиваними рушниками, килимами, витинанками;

розповідати дітям про звичаї та традиції, пов'язані з поселенням у дім, про роль оберегів в українській хаті (образ, піч, рушники) та в оформленні садиби; ознайомлювати з рослинами-оберегами на українському подвір'ї: калиною – символом вірності, нескореності; вербою – символом рідної домівки, близьких людей; квітучими рослинами (чорнобривці, мальва, червона рута) – символами материнства, любові, ніжності; розширювати знання дітей про українську оселю (всередині оселю прикрашали образи з вишиваними рушниками, вишивані подушки; за звичаєм, коли люди приходили у новозбудовану хату, то сипали на долівку пшеницю і копійки (щоб господарі були в достатку); на подвір'ї обов'язково копали криницю, над якою зводили дашок, щоб не потрапляли дощ і сніг; перед хатою висаджували калину, мальву, чорнобривці);

- *ознайомлювати* дітей з українським національним одягом, порівнювати особливості національних костюмів за регіонами, розповідати, що одяг є буденний і святковий; давати знання про роль оберегів у національному одязі українців (вишивана сорочка чоловіча та жіноча, віночок, хустка, намисто);
- *вчити* дітей грати у нескладні рухливі ігри з текстом, діалогом та ігри, що ознайомлюють дітей із трудовими процесами, зі звичаями українського народу;
- *ознайомлювати* з іграшками, виробленими з тіста, тканини, глини, дерева;
- *формувати* уявлення про українську кухню, основні традиційні страви: борщ із пампушками, вареники із сиром, картоплею, капустою, галушки, деруни, млинці, узвар тощо, формувати поняття, що хліб – джерело життя, “хліб святий”, його потрібно шанувати, що в Україні є звичай зустрічати гостей хлібом-сіллю (коровай на вишитому рушникові прикрашають барвінком і калиною); ознайомлювати з обрядовою українською їжею: кутею та узваром; паскою, крашанками, писанками;

- *продовжувати ознайомлювати з основними видами українського народного мистецтва: скульптура (вироби з каменю, глини, тіста), кераміка (гончарство, кахлярство, іграшки), різьба по дереву (пласка, барельєфна, повна), ткацтво, килимарство, вишивка, декоративна пластика (писанкарство, стінний розпис, народний станковий живопис; виховувати повагу до людей творчої праці, чиї руки у народі називають “золотими”; ознайомити дітей із багатством видів українського мистецтва; дати уявлення про особливості жанрів і засобів виразності (зображувальне і фотомистецтво, телебачення, театральне та кіномистецтво, музичне та хореографічне мистецтво, естрадно-циркове мистецтво);*
- *ознайомлювати дітей з різними жанрами української дитячої музики, композиторами, які пишуть музику для дітей; залучати до музичної виконавської діяльності, підтримувати бажання обирати й виконувати репертуар української дитячої музики.*

ЗМІСТ ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття)	Повсякденне життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
<i>Моя сім'я, моя родина</i>	<i>Сімейні традиції, релігії</i> закріплювати поняття: “рід”, “родина”, “рідня”; стимулювати вияв інтересу в дітей до історії свого роду, сім'ї, країни, культури; розширювати знання дітей про сім'ю та її значення для людини; виховувати почуття любові до батьків, свого роду, гордості за майстерність родичів, близьких	Колективне завдання “Реліквії нашої сім'ї” (діти разом із батьками визначають і фотографують сімейні реліквії, педагог організовує виставки та сімейні вечори за участю дітей та членів родин вихованців)
	<i>Професії в моїй родині</i> збагачувати знання дітей про професії батьків, значення, важливість, потрібність їхньої праці для інших людей; виховувати почуття любові до батьків, гордості за їхню майстерність	Серія колективних екскурсій на підприємства, де працюють батьки. Колективне завдання “Всі професії важливі” (діти разом із педагогом готують виставку світлин про професії батьків)
<i>Мій дитячий садок</i>	<i>Мій улюблений дитячий садок</i> розширювати й уточнювати уявлення дітей про роботу працівників дитячого садка, показати взаємозв'язок між різними видами праці; виховувати повагу до праці	Колективне завдання “Укладання маршруту прогулянки дитячим садком” (діти разом із педагогом укладають схему-маршрут прогулянки дитячим садком, позначаючи найпривабливіші для дітей місця для подальшого

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття)	Повсякденне життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
<i>Мій дитячий садок</i>		запрошення дітей із сусіднього ДНЗ, батьків). Колективний захід “Наш садочок найкращий” (педагог організовує колективне обговорення пропозицій для поліпшення побуту в дитячому садку, пропонує дітям разом із батьками обрати доступний варіант допомоги, долучитися до його виконання)
<i>Я, мої права й обов’язки</i>	<i>Моє ім’я</i> формувати елементарні уявлення про систему імен, що побутують в українського народу, надати дітям інформацію, що поряд з офіційними повними іменами існують розмовно-побутові варіанти	Колективна дослідницька діяльність-опитування “Яких імен у нашому садочку найбільше? Які імена зустрічаються рідше?” (діти разом із педагогом визначають через опитування найпопулярніші імена дівчаток та хлопчиків, імена дітей, які зустрічаються один раз, виготовляють листівки з інформацією для батьківських куточків)
	<i>Мої права й обов’язки</i> вчити дітей самостійно пристосовуватися до нових умов життя в колективі, орієнтуватися в них.	Колективне творче завдання “Укладання екрана обов’язків та прав дітей групи” (діти разом із педагогом за допомогою піктограм

Тематичний зміст роботи з дітьми <i>Я, мої права й обов'язки</i>	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття) Згідно з Міжнародною Конвенцією ООН ознайомлювати дітей з їхніми правами та обов'язками, дати визначення понять: “право”, “обов'язок”. Виховувати повагу до Конституції України, вчити позитивно ставитися до себе, усвідомлювати свою значущість для довколишніх; виховувати почуття гордості, любові до Батьківщини	Пояснення життя (виховні дитячі соціально значущі заходи) укладають екран обов'язків і прав дітей групи, вивішують його у груповій кімнаті)
<i>Рідне місто (село)</i>	<i>Моє місто (село), історичні пам'ятки</i> розширювати знання дітей про рідне місто (село), історію заснування, головні вулиці, визначні місця, адміністративні будівлі, архітектурні споруди; ознайомити з гербом міста; виховувати любов до рідного міста (села), бажання зробити його ще гарнішим, привабливішим	Колективна пішохідна екскурсія “Вулиці мого міста (села)” (педагог організовує екскурсію вулицями найближчого оточення). Віртуальна екскурсія “Видатні місця нашого міста (села)” (педагог демонструє відеозапис визначних місць, залучає дітей до коментарів із власного досвіду). Колективне завдання “Укладання маршруту екскурсії визначними місцями свого міста (села)” (діти разом із педагогом укладають схему-маршрут екскурсії рідним містом (селем), позначаючи визначні місця для дітей із сусіднього ДНЗ)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття)	Повсякденне життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
<i>Рідне місто (село)</i>	<i>Легенди рідного краю</i> ознайомлювати дітей із легендами рідного краю; виховувати повагу до історичного минулого нашого народу	“Укладання збірника легенд рідного краю” (діти разом із батьками знаходять інформацію про легенди рідного краю, створюють малюнки за мотивами легенд, разом із педагогом укладають альбом і демонструють дітям із сусідньої групи)
<i>Моя Україна</i>	<i>Державні символи України</i> продовжувати ознайомлювати дітей із державними символами України (Прапор, Герб, Гімн); з історією України; формувати бажання якомога більше дізнатися про історичне минуле своєї Батьківщини; розвивати патріотичні й естетичні почуття; виховувати почуття любові і гордості за неї, бажання берегти народні звичаї, традиції	Колективна робота “Вивішування прапора України на приміщенні ДНЗ” (діти разом із педагогом та технічним працівником вивішують прапор на приміщенні ДНЗ) Колективна творча робота “Жовто-блакитна стрічка” (діти разом із педагогом прикрашають жовто-блакитними стрічками свій одяг, наплічники, велосипеди, самокати тощо)
	<i>Без верби і калини нема України</i> ознайомлювати дітей з народною символікою – вербою та калиною, їх значенням; виховувати інтерес і повагу до національних традицій	Колективна робота “Посадимо вербу та калину” (діти разом із батьками та педагогом висаджують вербу та калину на груповій ділянці ДНЗ)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття)	Повсякденне життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
Моя Україна	<i>Слово рідне, мово рідна</i> розширювати і поглиблювати знання дітей про красу і силу рідної мови; про те, що вона пісенна й багата на прислів'я, приказки, скоромовки, загадки, казки, пісні, лічилки, жарти, ігри; виховувати почуття патріотизму, любов до рідної мови, усної народної творчості та книг	Колективний творчий захід “Розучуємо вірші” (діти разом із педагогом розучують вірші українською мовою, навчають цих віршів дітей із сусідньої групи)
	<i>Запорізька Січ</i> поглиблювати знання дітей про минуле українського народу: про історичні події, пов'язані зі створенням Запорізької Січі та виникненням запорізьких козаків – відважних оборонців України; закріплювати відомості про побут та звичаї козаків; ознайомлювати з козацькими символами, зброєю; виховувати любов до Батьківщини, повагу до історичного минулого нашого народу	Колективна творча робота “Укладання мапи Запорізької Січі” (діти разом із педагогом виготовляють та розміщують моделі елементів Запорізької Січі, запрошують дітей з інших груп та проводять екскурсію)
	<i>Київ – столиця України</i> ознайомлювати дітей з історичним минулим столиці України – міста	Колективна творча робота “Київ – столиця України” (діти разом із педагогом виготовляють

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття)	Повсякденне життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
<i>Моя Україна</i>	Київ, ознайомити з легендами про Київ, його відомими визначними спорудами та історичними подіями	ілюстровану книжку про Київ, демонструють її батькам і дітям із сусідніх груп)
	<i>Україна – наша Батьківщина</i> вчити дітей відповідати на поставлені педагогом запитання; закріплювати знання дітей про Україну; формувати усвідомлення належності до українського народу; виховувати любов до Батьківщини, повагу до історичних та культурних надбань українського народу	Колективна творча робота “Україна – наша Батьківщина” (педагог залучає дітей до створення відеофільму про Україну, діти демонструють його батькам і дітям із сусідніх груп дитячого садка)
<i>Природа України</i>	<i>Мандрівка Україною. Мапа України</i> поглиблювати знання дітей про природу України, її багатства; дати дітям уявлення про мапу України, значення кольорів на ній; учити знаходити на мапі рівнини, гори, водойми; виховувати любов до рідної країни	Колективна творча робота “Укладання маршруту подорожі Україною” (діти разом із педагогом на карті позначають визначні місця для майбутніх подорожей разом із батьками)
	<i>Водойми України</i> ознайомлювати дітей з водоймами на території України (річки, озера, ставок, джерело); розвивати спостережливість, увагу;	Колективна творча робота “Укладання демонстраційного альбому «Наші річки, озера, ставки»” (діти разом із педагогом

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття) виховувати в дітей прагнення охороняти і примножувати природу рідного краю	Пояснення життя (виховні дитячі соціально значущі заходи) укладають альбом про водойми України)
Природа України	Чорне й Азовське моря продовжити ознайомлювати дітей з водоймами України (Чорним й Азовським морями); виховувати любов до рідного краю, бажання охороняти природу, розширювати уявлення про Батьківщину	Колективна творча робота «Укладання демонстраційного альбому «Наші Чорне й Азовське моря»» (діти разом із педагогом укладають альбом про моря України)
	Гори, ліси, степи України дати дітям поняття про гори, ліси, степи України, вчити знаходити їх на карті; розширювати знання дітей про рослинність і мешканців лісу, степу; виховувати любов до природи, інтерес до вивчення природи України	Колективна творча робота «Укладання демонстраційного альбому «Наші гори, ліси, степи»» (діти разом із педагогом укладають альбом про гори, ліси, степи України)
Славні сини і дочки України	Видатні українці минулого ознайомлювати дітей з видатними людьми минулого – великими українцями, князями Київської Русі, які прославили Україну; прищеплювати інтерес до історичних постатей минулого;	Колективне творче завдання «Видатні українці минулого» (діти разом із батьками знаходять інформацію про видатних українців минулого, разом із педагогом оформлюють книжку про них)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття) виховувати гордість за національних героїв минулого	Повсякденне життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
Славні сини і дочки України	Видатні українці сучасності. Герої України ознайомлювати дітей з видатними людьми сучасності, які прославляють Україну та захищають рідну землю; виховувати зацікавленість та повагу до людей, які творять сучасну історію, розуміння того, що любов до України виявляється в самовідданому служінні кожного на благо рідного народу	Колективне творче завдання “Видатні українці нашого часу” (діти разом із батьками знаходять інформацію про видатних українців сучасності, разом із педагогом оформлюють книжку про них). Колективна робота “Виготовлення листівок для солдатів АТО” (педагог залучає дітей до благодійної ініціативи дорослих)
	Тарас Шевченко продовжувати ознайомлювати дітей із життям і творчістю великого українського поета Т. Шевченка; розвивати інтерес до поезії, бажання слухати та читати напам’ять вірші великого поета та пісні на його слова; виховувати патріотичні почуття, любов до рідної України, її людей, природи, прагнення більше дізнатися про своїх співвітчизників; сприяти розвитку мовлення	Колективне дослідницьке завдання “Тарас Шевченко в моїй родині” (діти разом із батьками збирають домашню бібліотеку творів Шевченка, вчать вірш за бажанням, педагог влаштовує вечір зустрічей родин)

Тематичний зміст роботи з дітьми	<i>Леся Українка</i> ознайомлювати дітей із дитячими роками та поетичною творчістю української поетеси Лесі Українки; розвивати мислення, навички висловлювати свої думки; виховувати патріотичні почуття, спонукати до пошуку нової інформації про видатну людину та обміну досвідом між однолітками та старшими дітьми	Пояснення життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
<i>Славні сини і дочки України</i>	<i>Іван Франко</i> ознайомлювати дітей із творчістю І. Франка; виховувати любов до художнього слова, повагу і гордість за людей, які прославили Україну	Колективне творче завдання “Обігрування епізодів казки «Три міхи хитрощів»” (педагог разом із дітьми готує драматизацію казки для дітей із сусідніх груп)
	<i>Василь Сухомлиньський</i> ознайомлювати дітей з історією життя В. Сухомлиньського як педагога та письменника; виявляти зацікавленість до сприймання казок і оповідань В. Сухомлиньського; спонукати до пошуку фактів біографії письменника	Колективна вправа “Літературна скарбничка В. Сухомлиньського” (діти разом із педагогом укладають альбом-книжку за оповіданнями В. Сухомлиньського, переказують ці оповідання дітям із сусідньої групи)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття) <i>Оборонці України</i> ознайомлювати дітей з видатними оборонцями України – козацькими гетьманами; виховувати інтерес до історичних постатей минулого, гордість за національних героїв минулого; дати дітям елементарні знання про День захисника України; залучати до участі у благодійних волонтерських акціях; виховувати гордість за захисників України	Повсякденне життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
<i>Славні сини і дочки України</i>		Колективна робота “Виготовлення листівок для солдатів АГО” (педагог залучає дітей до благодійної ініціативи дорослих)
<i>Традиції народів України</i>	<i>Свято Покрови Пресвятої Богородиці</i> продовжувати ознайомлювати дітей зі святами й обрядами, пов'язаними із сезонними явищами та віруваннями людей; ознайомлювати з українським народним фольклором про осінь, навчати дітей правильно розуміти і вживати слова з теми <i>Ярмаркові традиції</i>	Колективний творчий захід “Свято Покрови Пресвятої Богородиці” (дітей залучають до організації та участі у святі Покрови Пресвятої Богородиці)
	<i>Ярмаркові традиції</i> продовжувати ознайомлювати дітей зі звичаями, що супроводжують збирання врожаю; виховувати повагу до сільської праці, інтерес до звичаїв; розвивати увагу, пам'ять	Колективний творчий захід “Ярмарок” (діти разом із педагогом і батьками організовують і проводять ярмарок, запрошують дітей і батьків із сусідніх груп)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття)	Пояснення життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
Традиції народів України	<i>Хліб – усьому голова</i> продовжувати ознайомлювати дітей народними традиціями та сучасними особливостями вирощування і збирання хліба; виховувати у дітей повагу до хліба, дбайливе, бережливе ставлення до нього, повагу до праці хлібороба, до рідної землі	Колективна екскурсія у пекарню (дітей ознайомлюють з етапами приготування хліба). Колективна творча робота “Шлях хліба з поля до столу” (виготовлення ілюстрованої книжки з етапами приготування хліба)
	<i>Зимові свята</i> продовжувати ознайомлювати дітей зі звичаями українського народу відзначати Різдвяні свята; виховувати інтерес і повагу до традицій українського народу, етичні почуття: співчуття, лагідність, бажання робити добрі справи	Колективне творче завдання “Як ми провели зимові свята?” (діти разом із педагогом оформляють стінгазету із тематичними світлинами, запрошують на перегляд родичів і друзів)
	<i>Стрітення (розвага)</i> розширювати знання дітей про особливості святкування за народним календарем свят в Україні, про народну творчість: пісні, прислів'я, приказки, заклички;	Колективний творчий захід “Стрітення” (дітей залучають до організації та участі у святкуванні Стрітення, запрошують батьків і друзів)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття)	Повсякденне життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
Традиції народів України	розвивати пізнавальні інтереси дітей, сприяти відродженню звичаїв та обрядів нашого народу, виховувати любов, повагу до українських традицій	
	Весняна обрядовість розширювати знання дітей про звичаї українського народу, пов'язані з приходом весни; спонукати дітей до відтворення обряду закликання весни, іташок, що повертаються з вирію; виховувати шанобливе ставлення до народних традицій, бажання використовувати залички, примовки, загадки в самостійних іграх	Колективна творча робота “Закликаємо весну” (діти разом із педагогом навчають заличок дітей із сусідніх груп)
	Великодні звичаї продовжувати ознайомлювати дітей з українськими звичаями й обрядами, пов'язаними з Великодніми святами; виховувати цікавість і шанобливе ставлення до народних звичаїв і традицій	Колективна творча робота “Святуємо Великдень” (діти разом із педагогом навчають великодніх ігор дітей із сусідніх груп)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття) <i>Україна – спільний дім</i> збагачувати знання дітей про існування різних країн, національностей, мов; учити помічати і характеризувати особливості людей з різних країн; виховувати повагу до представників інших народів, які мешкають в Україні, гордість за належність до української нації, почуття національної гідності; вчити дітей жити в мирі і злагоді	Повсякденне життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)	Колективна дослідницька діяльність-опитування “Діти яких національностей є в нашому дитячому садку?” (діти разом із педагогом через опитування визначають, предстваники яких національностей відвідують дитячий садок, добирають одяг для ляльок відповідно до національності)
Традиції народів України	Традиції національних спільнот України збагачувати знання дітей про існування національних спільнот серед громадян України, про традиції народів і народностей, які проживають у нашій країні; вчити з повагою ставитися до людей іншої національності та укладу їхнього життя; залучати дітей до спілкування з людьми різних національностей	Колективний творчий захід “Хоча ми й різні, та все одно близькі” (діти разом із батьками та педагогом організовують фестиваль народних традицій)	
Культура України	Українське подвір’я формувати уявлення про українське подвір’я; узагальнювати знання	Колективна творча робота “Укладання мапи українського подвір’я” (діти разом із педагогом)	

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття) про те, що було на подвір'ї в Україні; вчити запам'ятовувати вірш Т. Шевченка “Садок вишневий коло хати”; виховувати патріотичні почуття	Повсякденне життя (виховні дитячі соціально значущі заходи) виховують та розміщують моделі елементів українського подвір'я, запрошують дітей інших груп та проводять екскурсію)
<i>Культура України</i>	<i>Українська хата</i> продовжувати ознайомлювати дітей з інтер'єром української хати, зі звичаями, пов'язаними з вибором місця для будівлі хати, з повір'ями; закріплювати знання про предмети деяких старовинних речей; виховувати повагу до традицій та історії свого народу	Колективна творча робота “Виставка «Українське село»” (діти разом із батьками добирають зображення традиційної української хати, педагог разом із дітьми влаштовує виставку “Українське село”)
	<i>Український посуд</i> ознайомлювати дітей з українським народним ремеслом-гончарством, з його історичними витоками і сучасним використанням; дати знання про посуд за місцем виготовлення (косівський, опішнянський, петриківський); виховувати повагу до народних умільців	Творча зустріч дітей із гончарем (дітей ознайомлюють з особливостями виготовлення гончарного посуду, залучають до безпосереднього виготовлення на гончарному станку). Колективна творча робота: “Розпис виробів українського глиняного посуду” (дітей разом із педагогом і гончарем залучають до розпису глиняного посуду, влаштовують виставку, запрошують дітей із сусідньої групи)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття)	Пояснення життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
Культура України	<i>Українські страви</i> розширювати знання дітей про страви української кухні (хліб, каша, борщ, галушки, вареники); збагачувати мовлення прислів'ями; виховувати інтерес до української кухні	Творча зустріч дітей із кухарем дитячого садка (дітей ознайомлюють з меню дитячого садка, визначають, які страви є українськими, допомагають підготувати овочі для українських страв). Колективна творча робота “Ліплення вареників” (дітей разом із кухарем та педагогом залучають до приготування вареників, частують ними дорослих і дітей)
	<i>Український одяг</i> продовжувати ознайомлювати дітей з українським національним одягом (жіночий, чоловічий, відмінності у регіонах); дати історичні відомості про розвиток національного костюма; розвивати інтерес до предметів національного вбрання	Творча зустріч дітей із кастеляншею дитячого садка (дітей ознайомлюють з гардеробною, визначають, які костюми є українськими, допомагають розмістити костюми у шафах). Колективний захід “Моя вишиванка” (педагог разом із дітьми та батьками влаштовують дефіле дітей групи у вишиванках). Колективне творче завдання “Я – українець” (діти прикрашають власний одяг елементами українського національного вбрання)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття) <i>Український рушник</i> ознайомлювати дітей з українськими рушниками, показати багатство кольорів, різноманітність орнаментів; розвивати художньо-естетичні смаки; виховувати естетичні почуття та формувати естетичний смак, позитивно ставитися до національних традицій, звичаїв культури України	Повсякденне життя (виховні дітячі соціально значущі заходи) Творча зустріч дітей із майстринею-вишивальницею (дітей ознайомлюють із виставкою вишитих рушників, особливостями вишивання рушників). Колективне творче завдання “Вишиваємо рушник” (дітей залучають до вишивання рушника)
<i>Культура України</i>	Народна іграшка ознайомлювати дітей з українськими народними іграшками; дати знання про матеріал, з якого виготовляють іграшки (ганчір'я, глина, дерево, скло) та регіон, для якого характерні іграшки	Колективна творча зустріч із майстринею з виготовлення ляльок (дітей ознайомлюють з виставкою ляльок-мотанок, особливостями їх виготовлення). Колективна творча робота “Виготовлення ляльок-мотанок” (дітей залучають до виготовлення ляльок-мотанок)
	Віночок – символ України розширювати знання дітей про віночок – народний символ України, символічні значення квітів, стрічок; виховувати любов до природи; формувати естетичні почуття, шанобливе ставлення до українських народних символів	Колективна творча робота “Плетіння віночків” (дітей разом із педагогом залучають до плетіння віночків)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття)	Пояснення життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
Тематичний зміст роботи з дітьми	<i>Українська скульптура</i> ознайомлювати дітей з роботою скульптора; виховувати інтерес до скульптури; вчити розуміти зміст скульптури; виховувати повагу та інтерес до творчості українських скульпторів	Колективна творча робота “Музей української скульптури” (педагог разом із дітьми та батьками облаштовують музей української скульптури у групі дитячого садка)
	<i>Українська кераміка</i> ознайомлювати дітей із керамікою як видом ремесла; дати уявлення про різні види кераміки, про способи роботи з глиною, про гончарство загалом й оздоблення виробів та їх різноманітні форми; вчити бачити красу в усьому, що виготовили вмілі руки майстра	Колективна творча робота “Музей української кераміки” (педагог разом із дітьми та батьками облаштовують музей української кераміки у групі дитячого садка)
	<i>Українське різьбярство, карбування, випалювання</i> ознайомлювати дітей з народними ремеслами: різьбярством, карбуванням, випалюванням, способами виготовлення виробів; спонукати до зацікавлення ними; виховувати гордість за талановитих майстрів-земляків	Колективна творча робота “Музей українського різьбярства, карбування, випалювання” (педагог разом із дітьми та батьками облаштовують музей українського різьбярства, карбування, випалювання у групі дитячого садка)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття) <i>Ткацтво, килимарство, вишивка</i> вчити розуміти красу тканих і килимових виробів, вишивки; збагатити знання дітей про мистецтво ткацтва, килимарства, вишивки; виховувати інтерес до різних видів народних ремесел; естетичні смаки, любов до прекрасного	Повсякденне життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
<i>Мистецтво України</i>	<i>Декоративна пластика (писанкарство, стінний розпис, народний станковий живопис)</i> ознайомлювати дітей з одним із видів народного декоративно-ужиткового мистецтва – декоративною пластикою (писанкарство, стінний розпис, народний станковий живопис), зацікавлювати цим видом мистецтва	Колективна творча робота “Музей ткацтва, килимарства, вишивки” (педагог разом із дітьми та батьками областовують музей ткацтва, килимарства, вишивки у групі дитячого садка)
		Колективна творча робота “Музей декоративної пластики” (педагог разом із дітьми та батьками областовують музей писанкарства, стінного розпису, народного станкового живопису в групі дитячого садка)

Тематичний зміст роботи з дітьми	Навчально-пізнавальна діяльність (спеціально організовані заняття)	Повсякденне життя (виховні дитячі соціально значущі заходи)
<i>Мистецтво України</i>	<i>Теори мистецтв України</i> ознайомлювати дітей із багатством українського живописного мистецтва; дати уявлення про особливості жанрів і засобів виразності; розвивати естетичні смаки, інтерес до національного мистецтва; виховувати почуття прекрасного	Колективна творча робота “Картинна галерея українських художників” (педагог залучає дітей до оформлення виставки-галереї українських художників)
<i>У світі української дитячої музики, танцю, гри</i>	<i>Українська музика для дітей</i> формулювати у дітей уявлення про особливості української музики та культури; продюсувати ознайомлювати дітей з українськими народними музичними інструментами, українським народним танком – гопаком; розвивати емоційний відгук на народну музику; виховувати повагу та інтерес до народних культурних традицій	Колективний творчий захід “Співаймо українські пісні” (педагог разом із батьками добирає фонотеку української дитячої музики, залучає дітей до прослуховування та співів, влаштовує концерти для дітей із сусідніх груп, батьків)

ПОКАЗНИКИ КОМПЕТЕНЦІЇ

Дитина старшого дошкільного віку:

- *знає* свою сім'ю, батьків, історію роду; шанує історію своїх предків, пам'ятає дні народження, іменини батьків та інших членів сім'ї, виявляє знаки уваги й пошани до всіх членів сім'ї;
- *розуміє* призначення оберегів (батьківське та материнське благословення, рушник, вишиванка);
- *володіє* чіткою інформацією про дитячий садок, який відвідує, знає та пишається перевагами й досягненнями як працівників ДНЗ, так і вихованців;
- *бере участь* у колективних заходах щодо поліпшення благоустрою дитячого садка;
- *знає* власні права та обов'язки, усвідомлено дотримується їх у власному житті;
- *знає* визначні історичні події рідного міста (села), символіку, історичні пам'ятки, легенди про рідний край, професії людей, які живуть у місті (селі);
- на елементарному рівні *знає та розповідає* про давню історію України (військо, рукописні книги, храми, ремесла, культура, національний одяг, національна символіка, визначні діячі, гетьмани);
- *знає* особливості тваринного та рослинного світу України, географічні та кліматичні особливості природних зон;
- *бере активну участь* у природоохоронних заходах;
- *знає та розповідає* про видатних людей минулого та сучасності, які прославили Україну;
- *виявляє* повагу до національних героїв минулого та сучасності;
- *знає* та позитивно ставиться до традиційних свят українського народу, *бере активну участь* у їх підготовці та проведенні;
- *знає* деякі особливості традицій найчисленніших національних меншин в Україні (росіяни, євреї, білоруси, молдовани, болгар, греки, вірмени, роми);

- *знає та дотримується* особливостей культури української оселі, народного одягу, української кухні;
- *любить та грає* в українські народні ігри;
- *розуміється* в основних видах українського народного та українського мистецтва;
- *знає* декілька жанрів української дитячої музики, називає композиторів, які пишуть музику для дітей;
- *бере участь* у виконанні репертуару української дитячої музики.

РОЗДІЛ 4

ФОРМИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ З ПЕДАГОГАМИ З ПИТАНЬ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

ПЕРСПЕКТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ З ПЕДАГОГАМИ ДНЗ

Тема	Форма проведення	Термін	Відповідальні	Примітка
Виявлення дітей з проблемами у соціально-емоційному розвитку	Діагностика	вересень	психолог	
Вивчення родинного мікроклімату, традицій та звичаїв	Вивчення сімей	вересень	психолог, вихователь	
Формування єдиних уявлень про національне і патріотичне виховання	Виробнича нарада	вересень	завідувач, методист	
Родина та патріотичне виховання	Консультація	жовтень	методист	
Як сформулювати у дитини національну свідомість	Круглий стіл	січень	методист	
Національні традиції та звичаї	Педагогічні трибуни	листопад	методист	
Вивчення принципів взаємин між педагогом і дітьми	Тематичний контроль	листопад	члени метод. ради	
Конкурс методичних розробок “Моя Батьківщина – Україна”	Конкурс	грудень	методист	
Формуємо національну свідомість	Проблемний семінар	листопад, лютий	методист	
Проектування психолого-педагогічної роботи з дітьми	Методична година	вересень	психолог	
Підбиття підсумків роботи	Педагогічна нарада	травень	завідувач, методист	

**СХЕМА ТЕМАТИЧНОЇ ПЕРЕВІРКИ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

1. Створення умов для змістовної діяльності дитини:
 - наявність посібників, книжок, ляльок або театральних персонажів, плакатів, книжкових ілюстрацій, картинок, збірок, добірок музичних творів;
 - обладнання для самостійної діяльності дітей поза заняттями.
2. Стиль взаємин між дорослими та дітьми, з дітьми:
 - оцінка характеру взаємодії вихователя з дітьми;
 - оцінка емоційного самопочуття дитини в сім'ї;
 - оцінка соціальних та емоційних проблем дитини.
3. Аналіз методів та прийомів, які використовує виховatelj з метою національно-патріотичного виховання на заняттях, у повсякденному житті.
4. Оцінка ролі вихователя як організатора спільної діяльності дітей, прийоми керівництва.
5. Вирішення завдань національно-патріотичного виховання під час планування та організації навчальної діяльності:
 - планування завдань національно-патріотичного виховання дітей під час занять;
 - методи та прийоми для формування національної культури дитини, а також моральних почуттів (правди, справедливості, емпатії, гідності, відповідальності, совісті, патріотизму).
6. Рівень патріотичної та національної культури дітей:
 - знання традицій, звичаїв, символів, фольклору тощо, вміння пояснювати їх;
 - виконання обов'язків дитини;
 - рівень розвитку громадянських почуттів (любові до рідної землі, мови, родини);
 - самооцінка дитини;
 - наявність оцінно-контрольних дій у дітей.
7. Зв'язок дошкільного навчального закладу із сім'єю. Форми роботи з національно-патріотичного виховання із сім'єю.

РОЗДІЛ 5

СІМЕЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ОСНОВА ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА УКРАЇНИ

РОЛЬ СІМ'Ї У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Важлива роль у формуванні патріотизму належить сім'ї. Батьки є першими вихователями дитини дошкільного віку. Із сім'ї для дитини починається **Батьківщина**.

Сім'я в доступних формах дбає про гармонійний розвиток дитини, опікується її розумовим, моральним, естетичним і фізичним вихованням. **Метою родинного виховання** загалом є формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості, вироблення в неї таких якостей, які допомагати-муть гідно долати життєві труднощі та перешкоди.

Національно-патріотичне виховання дітей у родині – складний і суперечливий процес, на який впливають різні **чинники**: *матеріально-економічна забезпеченість, соціальний стан та рівень освіти батьків, місце проживання (місто, село), звичаї і традиції в родині, кількість членів родини, ставлення до дітей тощо*. Метою національно-патріотичного виховання, як складника виховання у родині, є виховання любові до землі, де народилась і виросла людина, до рідного краю, міста (села), вулиці, тобто до батьківщини; гордості за здобутки свого народу, своєї родини, а також гордості за минуле і сьогодення своїх співвітчизників; прагнення захищати інтереси родини та **Батьківщини**. У певному розумінні родина – це і є Батьківщина. Тому любов до своєї родини, матері, батька, родичів, дотримання духовно-культурних традицій, які вони сформували, – це ніщо інше, як вияв патріотизму, саме того його складника, що формується у родинних стосунках. У цьому розумінні взаємини у родині є для дитини ідеалом. Тут народжуються патріотичні почуття, виховується повага до батьків і свого

родоводу, до родинних традицій, любов до Батьківщини і до рідної землі.

Виховувати в родині дітей патріотами означає: *підтримувати, розвивати й скеровувати їхні прагнення до набуття й використання на практиці знань з історії рідного краю, історії України і її народу; готувати їх до виконання свого громадянського обов'язку щодо захисту Батьківщини.* Джерелом національно-патріотичного виховання є культ рідного слова батька й матері, колискова пісня, рідна оселя, садиба, Батьківщина, героїчне минуле народу, конкретні вчинки особистості, спрямовані на матеріальне й культурне збагачення народу. Досвід переконує, що діти, якщо з ними проводять у родині цілеспрямовану роботу, успадковують славу своїх батьків, дідів, прадідів, славу народу.

“Нащо клад – коли у сім’ї лад”, – кажуть у народі. І в цьому вислові закладено глибокий педагогічний зміст. Особливу роль у національно-патріотичному вихованні дітей у сім’ї відіграє загальний мікроклімат, настроїв, уклад, спрямованість тощо.

Родина є благодатним середовищем для виховання національно-патріотичної свідомості, почуттів і переконань у дітей. Це обумовлено, **по-перше**, тим, що вона є своєрідним мікроколективом, що ґрунтується на довірливих взаєминах між чоловіком та дружиною, батьками й дітьми, на емоційному переживанні різних життєвих подій. Починаючи з перших років життя дитини, родина має великі потенційні можливості соціального впливу на її свідомість та почуттєву сферу. Можливості ці криються у спільності запитів, прагнень, інтересів членів родини, у їхній взаємозалежності, відповідальності, допомозі, в найглибших почуттях подружньої та батьківської любові. **По-друге**, у родинному середовищі втіленням національно-патріотичних почуттів для дитини є батьки, бабусі й дідусі. З ними у дітей пов’язуються поняття про свій будинок, рідні місця, свій край, свою Батьківщину. **По-третє**, процес внутрішньородинного спілкування

між різними поколіннями є неперервним. Це спілкування є не лише звичайним обміном інформацією, а й передачею дітям та онукам духовного досвіду й героїки минулого, формуванням патріотичної свідомості, почуттів і переконань, поведінки.

Завданням дошкільних навчальних закладів є залучення батьків вихованців до активної участі в освітньому процесі, долучення до організації та проведення виховних дитячих соціально значущих заходів. Батьки мають стати не тільки гостями на заходах, не лише спостерігачами за успіхами їхніх дітей, вони мають безпосередньо впливати на формування дітей власним досвідом та прикладом. Зусилля педагогів мають бути спрямовані на підтримку ініціативи батьківської громади, взаємодію у розробленні та виконанні рішень щодо національно-патріотичного виховання дітей.

ПОРАДИ БАТЬКАМ

1. Говоріть із дітьми про Батьківщину.

Дехто з батьків вважає, що про Батьківщину говорити з дошкільниками зайве або ще зарано. Однак цінність сімейних бесід і розмов саме в тому, що відбуваються вони найчастіше у безпосередній і довірливій атмосфері. І тоді розумне і влучне слово батька або матері, дідуся чи бабусі про Батьківщину глибоко входить у свідомість та серце малюків. Способи вирішення виховних завдань у родині дуже різноманітні: це батьківський авторитет, домашній побут, духовний і моральний клімат родини, праця, навчання, звичаї і традиції; суспільна думка, преса, радіо, телебачення, література, заняття спортом, свята тощо.

2. Відзначайте загальнонаціональне свято – День Незалежності України.

Доцільно започаткувати сімейну традицію щорічного святкування загальнонаціонального свята – *Дня Незалежності України*: побувати на святкових заходах, що проводять у

рідному місті, за можливості брати в них участь, переглянути запис військового параду чи святкового концерту. Адже всі ці заходи спрямовані на патріотичне виховання. Традиційний їх перегляд сприятиме формуванню патріотичних почуттів у молодого покоління. Бажано, щоб державні свята, події, історичні дати, як і родинні, не залишали байдужим жодного з її членів – від найстаршого до наймолодшого.

3. Говоріть про патріотичні справи батьків, розмірковують над минулим своєї Батьківщини.

Розповіді й бесіди-спогади про патріотичні справи батьків, розмірковування над минулим своєї **Батьківщини** є водночас і уроками мужності для дітей, і передачею естафети від покоління до покоління. У такі хвилини діти відчуваються єдиним цілим, невіддільним від героїчного минулого своїх предків.

4. Подорожуйте з дітьми Батьківщиною.

Подорожуючи дорогами нашої країни, батьки й діти безпосередньо знайомляться з Батьківщиною, її культурою, минулим і сьогоденням, відвідують меморіальні комплекси, які своєю емоційною силою впливу пробуджують у серцях дітей скорботу про полеглих, любов і повагу до людей, що вибороли для них свободу і незалежність. За правильної позиції батьків такі подорожі можуть відіграти неоціненну роль у патріотичному вихованні дітей.

5. Залучайте дітей до творів української літератури та мистецтва.

Прагніть, щоб за допомогою літератури і мистецтва дитина якомога раніше перейнялася долею героїчних людей. Після прочитання патріотичної літератури, розгляду репродукцій, фільмів, прослуховування музики, пісень, перегляду танців, вистав патріотичної тематики діти не залишаться байдужими.

6. Будьте готові відповісти на запитання, навести приклади й докази, щоб переконати дітей в істинності або хибності їхніх суджень.

Дошкільний вік – це вік “чомусиків”. Десятки запитань – найнесподіваніших і найрізноманітніших. І відразу ж свої міркування і висновки: правильні, неточні або помилкові. Тому батьки завжди мають бути готові відповісти, навести приклади й докази, щоб переконати дітей в істинності чи хибності їхніх суджень. Важливо, щоб у родині усвідомлювали позитивний і негативний впливи літератури, мистецтва, засобів інформації на патріотичне виховання дітей.

7. Залучайте дітей до сімейних традицій, звичаїв, обрядів, свят.

Сімейні традиції, звичаї, обряди, свята є водночас важливими засобами зміцнення родинних зв'язків та національно-патріотичної свідомості різних поколінь. Так, родинні традиції є своєрідним засобом захищеності кожного члена родини, позитивного сприймання світу, створення неповторних дитячих спогадів, власного самоствердження у суспільстві.

8. Виховуйте шанобливе ставлення до національних символів і святинь народу.

Саме у родинному середовищі дитина дізнається вперше про народні символи. Народними символами українців є батьківська хата, хліб, вишитий рушник, материнська пісня, верба і калина, сорочка, хрещатий барвінок, писанка і лелека. Всі вони наші давні обереги. Родина плекає любов та повагу до них.

Якщо за сімейним обіднім столом дитині показувати приклад бережного ставлення до хліба, то, безумовно, дитина і в дитячому садку, а потім у школі, в дорослому житті з повагою ставитиметься як до самого хліба, так і до людей, які його виростили, і до землі, на якій він виріс, до свого краю, народу.

Батьки формують у своїх дітей шанобливе ставлення до державних символів: Гімну, Прапора, Герба України.

9. Будьте взірцем для наслідування, відповідальними й обережними у своїх діях.

Щоб виховати патріотичні почуття у дітей, потрібно самим ними володіти. Тому значну роль у родинному національно-патріотичному вихованні відіграє рівень патріотичних почуттів батьків. Виховання прикладом передбачає створення взірця для наслідування з метою оптимізації виховного процесу. Діти копіюють усе підряд: і позитивне, й негативне. Це зобов'язує батьків бути відповідальними й обережними у своїх діях. Чесність, правдивість, працьовитість, щедрість, скромність, совісність, розсудливість – усе це позитивні взірці для наслідування. Якщо батьки чесно працюють на виробництві чи в іншій сфері діяльності, є порядними людьми, позбавленими шкідливих звичок, то вони мають високу репутацію. Тому вони мають моральне право вимагати від своїх дітей підтримувати свою честь, гідність, репутацію своєї сім'ї у навчанні, у повсякденній поведінці. Завдання батьків полягає в тому, щоб показати позитивний приклад, з якого дитина могла б переймати найкращі риси. Це забезпечить неперервність традицій від покоління до покоління.

10. Розширюйте коло спілкування дитини з дорослими й однолітками, представниками інших національностей.

Розширюйте коло спілкування, обмінюйтеся досвідом із представниками інших сімей та родин, пізнавайте їхню духовну спадщину та поширюйте свою. Дитина обов'язково має поступово, на практиці реального спілкування знаходити спільне та відмінне між собою та іншими людьми. Спілкування дітей і дорослих із представниками людей інших країн, національних традицій, релігійних переконань, політичних поглядів, укладів життя та культури розвиватиме вміння поводитися природно, тактовно та гідно.

11. Використовуйте різні форми взаємодії з дітьми.

Для національно-патріотичного виховання дітей у родині використовуйте такі форми взаємодії з дітьми: власні бесіди-спогади; подорожі рідною країною; створюйте сімейні літописи; залучайте дітей до трудових справ; використовуйте твори літератури і мистецтва; беріть участь у масових заходах з нагоди національних і державних свят; долучайтесь до співпраці з ДНЗ, суспільними організаціями тощо. Якщо у родині виховують кількох дітей різного віку, то обирайте форми та методи національно-патріотичного виховання, враховуючи індивідуальні вікові, статеві, психологічні та інші особливості кожної дитини.

ДЖЕРЕЛА

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Настільна книга керівника дошкільного навчального закладу. Частина 5 / упоряд. : Т. В. Панасюк, С. І. Нерянова, А. А. Грищенко. — Тернопіль : Мандрівець, 2014. — 144 с. — С. 5–31.
2. Бех І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна // Методист (Шкільний світ). — 2014. — № 11. — С. 11–25.
3. Богуш А. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. пос. / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко. — К. : Вища школа, 1994. — 398 с.
4. Виженко О. Історія запорізьких козаків для веселих дітлахів / О. Виженко. — Запоріжжя : Гілея, 1992. — 80 с.
5. Володарська М. Усі уроки природознавства. 1 клас / М. О. Володарська, О. О. Ривкіна. — К. : Видавничий дім “Освіта”, 2012. — 288 с.
6. Гавриленко Л. Криниця : посібник з українського народознавства (2-й рік вивчення) / Л. А. Гавриленко. — Запоріжжя : Просвіта, 2003. — 160 с.
7. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення / Н. Гавриш. — Донецьк : Лебідь, 1999. — 170 с.
8. Гавриш Н. Сонечко мандрує Україною: зошит із українознавчими творчими завданнями для дітей старшого дошкільного віку / Н. В. Гавриш, С. О. Бадер, О. О. Стаєнна. — К. : Генеза, 2015. — 40 с.
9. Гноїнська О. Державні та національні символи України. Матеріали для проведення занять зі старшими дошкільнятами / О. В. Гноїнська. — Харків: Веста, Ранок, 2008. — 80 с.
10. Грущинська І. Природознавство: підручник для 1 класу / І. В. Грущинська. — К. : Видавничий дім “Освіта”, 2012. — 144 с.

11. Калуська Л. Дивокрай. Вибрані дидактико-методичні матеріали у 2-х книгах для працівників дошкільних закладів / Л. В. Калуська. — Тернопіль : Мандрівець, 2006. — 320 с.
12. Корицька Г. Література рідного краю : навчально-методичний посібник / Г. Р. Корицька. — Запоріжжя : Просвіта, 1999. — 90 с.
13. Крутій К. Стежинки у Всесвіт. Хрестоматія для дітей старшого дошкільного віку / К. Л. Крутій. — Харків : Гімназія, 2011. — 384 с.
14. Крутій К. Технологія формування полікультурної особистості (конспекти занять з українського народознавства з дітьми старшого дошкільного віку) / К. Л. Крутій, Н. І. Котій. — Запоріжжя : ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2010. — 220 с.
15. Лемешенко Н. Національні символи України. Вікторини. Випуск 4 / Н. В. Лемешенко. — Запоріжжя : ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2006. — 104 с.
16. Лозинська Є. Українське народознавство дітям дошкільного віку: методичний посібник для дошкільних закладів / Є. Лозинська. — Львів : Оріяна-Нова, 2008. — 208 с.
17. Народні ігри. Для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / упоряд. Ю. Є. Бардакова. — Харків : Вид. група “Основа”, 2007. — 96 с.
18. Народознавство в дошкільному закладі : методичні рекомендації для вихователів / упоряд. О. П. Макаренко. — Тернопіль, 1992. — 143 с.
19. Тураніна Н. Формування етнокультурної компетентності дошкільника / Н. Тураніна // Дошкільне виховання. — 2006. — № 8. — С. 41.
20. Шевчук А. Дитяча хореографія : навч.-метод. посібник / А. С. Шевчук. — 3-тє вид., зі змін. та доповн. — Тернопіль : Мандрівець, 2016. — 288 с. + вкл. : 8 с. : іл.
21. Шевчук А. Жанрові скарби української хореографії / А. С. Шевчук // Палітра педагога. — 2008. — № 5. — С. 3–6.

22. Шевчук А. Залучаємо дітей до музичних символів України / А. С. Шевчук // Дитячий садок. Мистецтво. — 2007. — № 3. — С. 6–9.
23. Шевчук А. С. Національні музичні символи України / А. С. Шевчук // Палітра педагога. — 2008. — № 4. — С. 3–5.
24. Шевчук А. Українські музично-хореографічні традиції як засіб музично-рухового розвитку старших дошкільників / А. С. Шевчук. — Фастів : Поліфаст, 2005. — 332 с.
25. Шевчук А. Українські традиції – духовні опори життя і розвитку дитини / А. С. Шевчук // Дошкілля. — 2008. — № 1 (5). — С. 10–15.
26. Яловська О. Народні перлини для маленької дитини / О. О. Яловська. — Тернопіль : Мандрівець, 2013. — 408 с.

ДЛЯ ПОДАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ ПОДАТОК

Навчальне видання

КАПЛУНОВСЬКА Олена Миколаївна
КИЧАТА Ірина Іванівна
ПАЛЕЦЬ Юлія Миколаївна

“УКРАЇНА – МОЯ БАТЬКІВЩИНА”

Парціальна програма
національно-патріотичного виховання дітей
дошкільного віку

за науковою редакцією
РЕЙПОЛЬСЬКОЇ Ольги Дмитрівни

*Схвалено для використання
в дошкільних навчальних закладах*

Керівник проекту *Б. Фенюк*
Головний редактор *І. Дворницька*
Редактор *К. Гілінська*
Літературний редактор *А. Семенова*

Підписано до друку 09.06.2016. Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 4,2. Наклад 2000 пр.

Видавництво “Мандрівець”,
вул. Текстильна, 18, м. Тернопіль, 46400
Тел. (0352) 43-39-62, 42-39-62, тел./факс (0352) 52-43-38. www.mandrivets.com
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 3650 від 22.12.2009.

ПП “Коло”,
вул. Бориславська, 8, м. Дрогобич, 82100
тел. (03244) 2-90-60
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 498 від 20.06.2001.